

A tordai Közművelődési Házzól.

Mindenekelőtt a *Tordai Magyar Közművelődési Ház* igazgató Választmányára nevében igaz magyar vendégszeretettel üdvözölöm az *Erdélyi Múzeum Egyesületnek* nagyrabecsült vezetését, — mint a magyar nemzeti kultúra vándor Apostolait.

Midőn e helyről igaz tiszteletünknek kifejezést adunk, egyben köszönetet mondok azon megtiszteltetésért, hogy nekem jutott a szerencse néhány szóban elmondanom, hogyan létesítettük a *Tordai Magyar Közművelődési Ház* kultúr intézményét, melynek hivatásos feladata lesz a magyar nemzeti közművelődés érdekeit szolgálani.

E házban és e helyen, hol most a tudomány és műveltség hivatott papjait köszöntjük, századokkal előbb fejedelmek tartózkodtak és a haza sorsa felett itt tanácskoztak s törvényeket alkottak a magyar nép számára.

E nevezetes épület már omladozó falait helyre állítottuk és a történelmi események emlékezetére — mint *műemléket* fölszenteljük s oltárt emelünk benne a magyar nemzeti *kulturának*.

Hála és köszönet mindazoknak, a kik törekvéseinkben minket támogattak s lehetővé tették, hogy ma helyre van állítva a tordai fejedelmi kuria és mint *Közművelődési Ház* a vidéki kulturházak sorába fölvehető s mint állami felügyelet alatt álló *közalapítvány* biztosított, hogy azt más célra — mint közművelődési célokra, használni nem lehet és az soha *el nem idegeníthető*.

E ház műemlék jellege, a megmaradt és helyreépített műrészekben kifejezésre jut s a hozzá fűződő történelmi eseményekről felavatási ünnepségünk során lesz alkalmunk ismertetést hallani.

Én tehát rátérhetek a tulajdonképpeni tárgyamra: a *kulturház szervezésére*.

1907-ben, midőn a magyar törvényhozás Ő felsége I. Ferencz József apostoli királyunk 40 éves uralkodásának jubileumát megünnepelte, — annak emlékezetére megalkotta a XXVIII-ik törvénycíkket, melynek egyik igen üdvös rendelkezése a *vidéki kulturházak létesítésének eszméje*.

Ez a törvény igen találóan érintette Torda város kulturális viszonyait, — a mennyiben Torda város közönsége éppen akkor igyekezett szabadúlni azon tehertől, melyet a *Műemlékek Országos*

Bizottsága a városra utalt a fejedelmi kúria mint történelmi műemléknek fentartási kötelezettségével.

Jóllehet Tordának régi történelmi multja jogosan követelte a mult idők emlékeinek kegyeletes tiszteletét és fentartását; — ámde e város még mindig nyögte a mult század elnyomatásának pusztító rombolásait és a fejlődő újabb kor követelményeinek sem bírt eleget tenni. E miatt ment pusztulásnak a régi fejedelmi lak történelmi épülete is.

A jubileumi törvényből megkaptuk az eszmét és azzal felidézttük báró *Orbán Balázsnak* 25 év előtt megírott *Torda város és környéke* című könyvéből Torda város lakóihoz intézett ama szövegét, melyben rámutatott az úgynevezett, *Báthory-ház*, fejedelmi lak omladozó falaira és már akkor kérte az épület helyreállítását *s valamely kulturális célra való fordítását.*

A kulturház eszméjét a *Magyar Védő Egyesület* felkarolta és annak megvalósítását elhatározta.

A megindított akció — az állam nagyarányú anyagi támogatásával — sikerrel járt, úgy, hogy az építési munkálatokkal egyidejűleg a *kultur intézmény* szervezési munkáját is végezhetttük.

E tekintetben okulva a multak tapasztalatain, tanúlságos ismereteket szereztünk a *Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének évi jelentéseiből.* Ezek alapján megállapíthattuk azt, *hogy az állami felügyelet alatt álló 77 városi (most 82) illetve vidéki muzeum és más kulturális intézmény szervezetei egyikét se vehettük mintául a mi viszonyainkhoz tervezett közművelődési intézményünk szervezéséhez.*

Hiában tanulmányoztuk *Romer Flóris* elhelyezési eszméjét, vagy *Kövári László* gondolatát, mely a mindenféle kallódó és pusztuló emlékek megmentésére irányult.

S bár nagy elismeréssel adóztunk *Wlassics Gyula* volt közoktatásügyi miniszter ama nevezetes *felhívásának*, melyben a meglévő és keletkező vidéki kulturintézmények célját és irányát igen figyelemreméltó lelkes szavakban fejtegette, — még sem tudunk olyan megállapodásra jutni *mely a mi különös helyi viszonyainknak megfelelő lett volna.*

Nekünk különös érdekünk, a magyar nemzeti művelődésben a magyarság erkölcsi erejét gyarapítani.

Ez a szempont uralkodott a mi törekvésünkön, azért tisztában voltunk azzal, *hogy a múzeális gyűjtés nem a mi feladatunk.*

A két *Országos Nemzeti Múzeummal* semmiféle ellenkezésbe jönni nem akartunk.

Mükincseket és olyan ritkaságokat, melyek bámulatba ejtik a látogatót, *gyűjteni nem célunk!* Sőt ha ilyenek birtokába jutnánk is, azokat mi helyezni a megillető *országos jellegű Erdélyi Nemzeti Múzeumba.* Ettől viszont mi kérjük az olyan *leletek duplumait*, melyek a mi történelmi eseményeinkhez fűződnek.

Egyáltalán a szervezési munkában számot vetettünk mindezzel; látva azt, hogy a most épülő és néhol milliókba kerülő

kulturpaloták és vidéki kulturházak sorába felveendő Tordai Közművelődési Ház — valamennyi között a legszűkösebb anyagi viszonyok között szervezkedik, saját erőnkre kellett helyezkednünk. S ha felszerelés tekintetében távol maradtunk is a többiektől, lesz egy különös érdekessége a mi intézményünknek — maga a Ház, mint történelmi műemlék a XV-ik századból. Ez a régi, nevezetes épület művészi és ódon falaival Erdély fejedelmei korának maradandó történelmi emléke! Ennek fentartását a kulturintézmény élő szervezetében biztosítottuk. A szervezés munkájában magunk alkottuk meg az alapozást és a módozatokat s szervezeti szabályait közéletünkben szerzett tapasztalatok alapján alkottuk meg.

Az ügyvezetést a Magyar Védő Egyesület köréből és Torda város képviselőtestületéből egyenlő számarányban megválasztott tizenkét tagból álló igazgató választmány intézi, egy igazgatóval. Ezen igazgatóválasztmány elnöke a város mindenkori polgármestere. A szervezeti szabályok felsőbb hatósági jóváhagyás végett az illetékes Miniszteriumban vannak. Egyebekben alkalmazkodtunk a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa útásításaihoz, követve az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem és Régiségtára illusztris igazgatója, Dr. Pósta Béla egyetemi tanár úr azon alapelveit, melyeket az ő nagy és széles látókörű tapasztalatai nyomán jelentéseiben ismertetett. Nevezetesen, hogy a vidéki Kulturházak olyan könyvtárt szervezzenek, mely ismeretterjesztő munkákkal legyen fölszerelve és olyan gyűjteményt, mely alkalmas legyen a közművelődés előmozdítására és ismeretek terjesztésére, melyeket az iskola nem adhatott s a felnőttek műveltsége érdekében szükségesek.

A vidéki kulturintézmények ismertetett történetéből arról győződünk meg, hogy legtöbb helyen egy-egy bőkezű művelt adakozó vagy magángyűjtő, avagy könnyen hozzáférhető dús régészeti telep, alkották meg a vidéki városok múzeumait vagy kulturintézményeit. Ezekkel szemben tapasztalható az is, hogy némely helyen a hatóságokban nem volt megtalálható a szükséges és kötelező áldozatkészség. Mennyire elismerésreméltó e tekintetben Torda város felfogása midőn magáévá tette a mi kulturintézményünk célját és azért készséggel hozta meg a maga anyagi áldozatát, nemcsak az épület átengedésével és a fölszerelés hozzájárulásával, hanem az intézmény fentartási költségei fedezéséhez örök időre meghatározott évi 600 koronás segély járulékot biztosított. A tordai Közművelődési Ház létesítésére a Magyar Védő Egyesület köréből indított mozgalom indokolt volt, amennyiben ennek alapszabályai 2-ik §-a az Egyesület fontos feladatává teszi: „a magyar nemzeti érzés ápolását és a szociális eszméknek nemzeti irányban való tisztázását.”

E feladat előmozdítására éppen alkalmas ami kulturintézményünk. Az eszme fonala tovább vezetett: beszerezni a megfelelő könyvtári készletet, az ismeretterjesztő munkákkal, melyek segítségével felolvasásokat és oktató előadásokat rendezhetünk.

Czélunk továbbá, hogy mindazokat, a kiknek az iskolán kívül továbbképzésre van szükségük, — különösen *a magyar iparos és kereskedelmi osztályok tömegeit*, kiktől a mai modern korszellem több műveltséget kíván, — magasabb műveltséghez és tökéletesebb szaktudáshoz juttathassuk.

A könyvtár szervezésére a *Magyar Védő Egyesület* és *Torda városa* anyagi segítyein kívül jelentékeny könyvadományokkal gyarapították könyvtárunkat a *Magyar Tudományos Akadémia* az *Erdélyi Múzeum Egyesület* és több más egyes adakozó, melyekért e helyen is hálás köszönetet mondunk.

Torda város és vidéke köréből hovatovább jobban megnyilvánult az érdeklődés kulturházunk iránt s annak köszönhetjük, hogy egyesek siettek beküldeni olyan tárgyakat is, melyek Torda város történelmi multjának *jellegzetes emlékei*. Nevezetesen a *régi czéhek leveles ládái, kiváltságos iratai* és az aranyosszéki kisebb nemes székely családok *iratai, czímeres levelei* és más egyes tordai családok *könyv és okmány adományai*. Felfogásunk szerint ezek mind oly lokális érdekű emléktárgyak, melyek éppen oly méltó helyet foglalnak a mi kulturházunkban, *mint a lebontott régi 100 éves fahíd feliratos emlék-kőtáblája*, mely az előcsarnok falához van illesztve.

Méltó helyén szemlélhetők Erdély választott fejedelmeinek festményekben megörökített *arczképei*, melyekkel emlékezetbe idézzük azokat az eseményeket, melyek a *tordai országgyűléseken* a fejedelmek részvételével történtek.

Intézményünk céljai közé soroztuk a *hazai ipar fejlesztése érdekeit is előmozdítani* olykép, hogy alkalmas helyet adunk a jóra való és törekvő iparosoknak a továbbképzésre *létesítendő tanfolyamok és szakoktatások* megtartására és *időközi kiállítások rendezésére*.

A fejlődött és versenyképes kézimunka alkotások készítéséhez *iparművészeti gyűjtemény* berendezését tervezzük; melyhez az *Országos Iparművészeti Múzeum* igazgatójának azon ígéretét bírjuk, hogy a *Múzeum* duplumaiból a *tordai kulturházban* egy *kis mintagyűjteményt fog elhelyeztetni*.

És most, ha tekintjük azokat a nagy vidéki kulturházakat és palotákat, melyek nagyrészének áldozatkész és nagylelkű alapítói voltak, nem csüggedünk a munkában s nem kívánunk versenyezni olyanokkal mint például: *Nagyvárad* múzeuma, melynek *Rómer Flóris* és *Ipolyi Arnold* voltak alapítói. Vagy a *pécsi*, melynek *Zsolnai Miklós* majolika gyáros volt a szervezője. *Pozsonyban* a város maga és az Egyesületek gazdag ajándékokkal alapították a múzeumot. *Sepsiszentgyörgyön* a *Székely Nemzeti Múzeum* alapítója: özvegy *Cserey Jánosné*, *Zathureczky Emília* volt az ő nagy szorgalmával gyűjtött szép magángyűjteményével.

Szeged, a híres *Somogyi-féle* gazdag könyv- és levéltárával.

Szekszárd, a gróf *Apponyi Sándor* és *Vosinszky Mór* ajándék gyűjteményeivel.

Temesvárt Ormos Zsigmond értékes ajándékaival létesült a városi múzeum. *Veszprémben* pedig a városnak az állam maga olyképp létesített múzeumot, hogy egy értékes magángyűjteményt vásárolt meg a város részére és egy nagy műbecsű festménykészletet helyezett el képtárában.

Mi is jóreménységgel tekintünk a jövőbe és bízunk a mi közönségünkben s az állam támogatásában, s ma már újabb biztatást látunk az állam részéről azon rendelkezésben, melynek következtében az *Országos Szépművészeti Múzeum* igazgatósága 16 darab eredeti festményt és 10 darab *metszetet* helyezett a mi kultúrházunkban, melyekért szintén hálás köszönetet nyilvánítunk.

Most ismertetett célunk és feladatunk tudatában arra fogunk törekedni, hogy megalkotott intézményünk jól megválasztott eszközeivel hűségesen és eredményesen szolgáljuk *a magyar nemzeti közművelődés érdekeit*.

Ezért kérjük minden irányból a pártolást, ezért emeljük fel kérő szavunkat az *Erdélyi Múzeum Egyesülethez* is, irányítsa és támogassa a mi törekvésünket és a *Tordai Magyar Közművelődési Háznak legyen igazi Mentora!*

(Torda.)

Harmath Domokos.